

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

ОЛЕЙНИЧУК ОЛЕКСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.2: 343.4 (477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БЕЗПІДСТАВНУ НЕВИПЛАТУ
ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, СТИПЕНДІЇ, ПЕНСІЇ ЧИ
ІНШИХ УСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПЛАТ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник народної освіти України
Матвійчук Валерій Костянтинович,
перший проректор з навчальної та
організаційної роботи
ВНЗ «Національна академія управління»
(м. Київ)

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кузнецов Віталій Володимирович,
завідувач кафедри гуманітарних та загально-
правових дисциплін Інституту управління
державної охорони України Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка (м. Київ)

кандидат юридичних наук, доцент
Бабаніна Вікторія Вікторівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
(м. Київ)

Захист відбудеться 28 березня 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.889.02 у ВНЗ «Національна академія управління» за адресою 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий 27 лютого 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.О. Харь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У статті 3 Конституції України зазначається, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Статтею 43 Основного Закону унормовано положення, якими передбачено право на своєчасне одержання винагороди за працю, яке захищається законом, а статтею 46, що громадяни мають право на соціальний захист та статтею 53, що держава забезпечує надання державних стипендій, пільг учням та студентам. Зазначені економічні та соціальні права неможливо реалізувати без державного втручання, у т. ч. без кримінально-правових методів, а тому вироблення пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального законодавства з подальшим їх застосуванням відповідними правоохоронними органами буде лише сприяти цьому.

Проблеми кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 175 КК України (далі ст. 175 КК) певною мірою розробляли в різні роки в юридичній літературі такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: П.П. Андрушко, А.П. Бабій, С.І. Бородин, Ю.С. Варанкіна, Ю.В. Гродецький, Н.Ю. Гронська, І.О. Зінченко, О.В. Кладков, Д.Л. Кокорін, Л.М. Кривоченко, А.С. Курманов, М.І. Мельник, О.В. Панкратова, Є.І. Соктоєва, М.І. Хавронюк та ін. Істотний вклад у дослідження цієї проблеми внесли в рамках докторської дисертації С.Я. Лихова на тему: «Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження)» (2006 р.) та кандидатської дисертації В.В. Топчій на тему: «Кримінально-правова характеристика невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України)» (2009 р.). Проте багато питань, які стосуються теми дисертації не вивчалися, а деякі розроблені недостатньо. Так, поза увагою науковців залишилися питання теоретико-методологічних основ дослідження проблеми безпідставної невиклати плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат; витоків та генези кримінальної відповідальності за аналізований злочин. Не з'ясовувалися поняття злочину, передбаченого ст. 175 КК України та чинники соціально-правової обумовленості цієї заборони. Крім того, автори існуючих праць мають значні розбіжності в поглядах щодо суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону, на структуру об'єкта, на предмет злочину, його місце в складі злочину, щодо інших складоутворюючих цього суспільно небезпечного діяння та їх ознак. Суттєві прогалини існують у теорії й на практиці у відмежуванні злочину, передбаченого ст. 175 КК від суміжних злочинів та аналогічного адміністративного делікта й порівняльно-правової характеристики аналізованого злочину та аналогічних злочинів за законодавством деяких зарубіжних держав, у розкритті кваліфікуючих ознак цього діяння.

Наведені вище положення зумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18.03.2004 р. № 1629-IV) та виконана в межах науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на 2014 – 2019 рр. з теми: «Адаптація

законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу» (державний реєстраційний номер 0114U006593).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження* є комплексне наукове розроблення питань кримінальної відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат, та формування на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства у цій сфері та практики його застосування. Відповідно до мети необхідно вирішити такі задачі:

- виробити теоретико-методологічні основи дослідження безпідставної невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат;

- встановити витоки та історію кримінальної відповідальності за невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат та сформулювати поняття і соціально-правову обумовленість кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК;

- визначити родовий, видовий, безпосередній об'єкти, предмет та потерпілого досліджуваного злочину з урахуванням сучасних досягнень науки кримінального права;

- здійснити аналіз об'єктивної сторони злочину невикплати заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат;

- з'ясувати суб'єкт та суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 175 КК;

- дослідити кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 175 КК;

- провести відмежування злочину невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від суміжних злочинів та аналогічного адміністративного делікту;

- здійснити порівняльно-правове дослідження злочину, передбаченого ст. 175 КК з аналогічними злочинами за законодавством деяких зарубіжних держав;

- розробити пропозиції щодо внесення змін до національного законодавства, з метою вдосконалення норм, що передбачає кримінальну відповідальність за невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного та повного одержання громадянами зазначених гарантованих державою виплат.

Предмет дослідження – кримінально-правове дослідження відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети, та задач, об'єкта та предмета дослідження. Зокрема, методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність таких філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, як: *діалектичний* – застосовувався у всіх розділах дисертації, а також забезпечив дослідження кримінального законодавства України, зарубіжних держав та історико-правових джерел у їх розвитку та взаємозв'язку; *історико-правовий* – застосований під час ретроспективного дослідження відповідальності за цей злочин

(підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – використаний під час компаративістського дослідження відмежування досліджуваного злочину від суміжних та аналогічного адміністративно-правового делікту, а також при аналізі законодавства окремих зарубіжних держав (підрозділи 3.1, 3.2); *системний* – дав змогу з'ясувати внутрішню побудову та місце злочину, передбаченого ст. 175 КК, у системі злочинів (підрозділ 1.3, розділ 2, підрозділ 3.1); *методи діалектичної та математичної логіки* (аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, аналогії та алгоритмування тощо) – у тій чи іншій мірі використовуються у всіх розділах дисертації для вдосконалення понятійного апарату, під час дослідження нормативно-правових актів, вироків, різних точок зору авторів з окремих питань за предметом дослідження, для комплексного розмежування складів злочинів, передбачених статтями 172, 173 та 175 КК; *статистичний* – використаний під час вивчення судової практики та *соціологічний* – для проведення анкетування (підрозділи 1.3, 2.1-2.3., додатки Ж, И, К, Л, М, Н, О); *герменевтичний* – використовувався в усіх підрозділах дисертації для тлумачення і зрозуміння юридичних конструкцій, історико-правових джерел, кримінального законодавства України та деяких зарубіжних держав; а також *догматичний* – застосований при формулюванні висновків і розробці пропозицій. Усі ці та інші методи дослідження використовувалися для переконливості та істинності наукових результатів у їх взаємозв'язку і взаємозалежності з метою проведення всебічного, повного та об'єктивного дослідження.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали праці П.А. Вороб'я, В.В. Кузнецова, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, Я.М. Брайніна, В.К. Грищука, П.С. Дагеля, М.Й. Коржанського, О.М. Костенка, В.М. Кудрявцева, С.Я. Лихової, В.К. Матвійчука, М.І. Мельника, В.А. Мисливого, П.П. Михайленко, А.А. Музики, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, М.І. Панова, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка та ін.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України, інші Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, що стосуються питань, пов'язаних із темою дослідження, інші нормативно-правові акти України та кримінальні кодекси зарубіжних держав.

Емпірична база дослідження включає в себе результати анкетування 300 опитаних працівників правоохоронних органів, прокуратури, суддів, захисників та представників особи щодо протидії злочинам, передбачених ст. 175 КК та відповідно 300 опитаних студентів юридичних спеціальностей, а також опрацьовано 1047 вироків щодо засуджених (1031 – 98,5 %) та виправданих (16 – 1,5 %) з Єдиного державного реєстру судових рішень, винесених упродовж 2007-2017 рр. у частині кримінальної відповідальності за безпідставну невиклату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні всебічним комплексним і системним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за

безпідставну невиплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Конкретний внесок дисертанта в наукове розроблення питань кримінально-правового дослідження відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК, полягає в обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни та мають теоретичне й практичне значення для застосування ст. 175 КК, зокрема:

уперше:

– аргументовано, що витoki діяння, відповідальність за яке передбачено ст. 175 КК, беруть початок з кінця XI – початку XII ст., у Розширеній Руській Правді, що полягали у відповідальності за неотриманий дохід найманим працівником (закупом). Аналіз основних писемних нормативно-правових джерел, починаючи з XI ст., дозволив виявити значну кількість інших витоків цієї проблеми, у різних історичних періодах та неоднорідну динаміку становлення норм, що передбачають кримінальну відповідальність, передусім, за безпідставну невиплату заробітної плати у її сучасному розумінні. Використання історико-правового, компаративістського та інших методів дослідження сприяло усуненню недоліків у досліджуваній нами статті;

– запропоновано поняття злочину, передбаченого ст. 175 КК, під яким слід розуміти умисну, заборонену КК дію чи бездіяльність спеціального суб'єкта (будь-якого керівника, що несе відповідальність за діяльність підприємства, установи або організації незалежно від форми власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію чи капітана будь-якого судна у разі покладення на нього таких обов'язків, чи фізичної особи – підприємця або фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю), який посягає на суспільні відносини, що забезпечують умови з своєчасного та повного одержання будь-якою фізичною особою, яка має право на зазначені гарантовані державою виплати, у вигляді будь-яких коштів дозволених для таких виплат законодавством України, а саме, коли такі виплати нездійснені частково або повністю більш як за один місяць та у встановленому законодавством України місці, при умові, що були всі законні підстави для їх виплат, а при виникненні об'єктивних причин невиплат, не вжиті всі допустимі заходи для забезпечення цих виплат, при цьому потерпілій особі обов'язково завдається майнова, а також в окремих випадках моральна чи фізична шкода, й так само, якщо це діяння вчинено внаслідок нецільового використання коштів, призначених для виплати заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених виплат;

– визначено, що чинниками соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК є: соціально-кримінологічний; конституційної адекватності; нормативно-правовий; етичний; культурно-історичний; міжнародно-правовий, які переконують у необхідності збереження у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність зазначеної норми та визначають подальші напрямки її удосконалення;

– встановлено, що під нецільовим використанням коштів, призначених для заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених законом виплат, слід розуміти їх використання на будь-які цілі, не пов'язані з вказаними виплатами, а для

ч. 2 ст. 175 КК, вважати їх використання на власні потреби, що дозволить розмежувати нецільове використання відповідних коштів на потреби підприємства і на особисті безпосередньо корисливі;

– доведено, що злочини, передбачені статтями 172 та 173 КК, можуть розглядатися як суміжні до діяння, передбаченого ст. 175 КК і мають відмежовуватися: 1) за предметом злочину – у випадках, коли ним є неофіційна заробітна плата; 2) за потерпілим – розмежування має місце, коли працівник працевлаштований офіційно або неофіційно, ще однією розмежувальною ознакою може бути його громадянство; 3) за деякими ознаками об'єктивної сторони злочину (час вчинення злочину, коли відповідна не виплата здійснюється «менш як за один місяць» у випадках неофіційного оформлення). Єдиною відмежувальною ознакою адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 41 КУпАП і злочину, склад якого встановлено ст. 175 КК, є ознака об'єктивної сторони цього злочину – «більше як за один місяць» і не має значення, чи нездійснені відповідні виплати частково або повністю, чи не в повному обсязі;

– здійснено порівняльно-правове дослідження кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК та аналогічними злочинами деяких зарубіжних держав, які побудовані за описанням об'єктивної сторони в одних державах, як злочини з формальним складом, а в інших, як діяння з матеріальним складом. Зазначене свідчить, що введення у ст. 175 КК такої особливо кваліфікуючої ознаки, як «спричинило тяжкі наслідки» буде доцільним, якщо нанесена шкода одній людині при відповідних не виплатах буде прив'язана до суми прожиткового мінімуму, адже при значних відповідних затримках суспільно небезпечні наслідки також будуть більшими;

удосконалено:

– розуміння безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого чинною ст. 175 КК – це суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат та поняття «інші установлені законом виплати» (ч. 1 ст. 175 КК), яке пропонуємо замінити на поняття «інші види соціальних виплат та допомоги установлені законом», як таке, що відповідає положенням, закріпленим у абз. 1 та 3 ст. 46 Конституції України та конкретизує даний предмет;

– визначення предмета цього злочину, у запропонованій новій редакції ст. 175 КК, яким є самостійна ознака злочину безпідставна не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом громадянам України, які мають на те право, у вигляді будь-яких коштів, дозволених для таких виплат законодавством України, а саме, таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом;

– поняття об'єктивної сторони аналізованого злочину, що характеризується як бездіяльністю, так і активними діями, які мають місце у визначений спосіб, час, у певному місці, а саме, коли такі виплати безпідставно нездійснені частково або повністю більш як за один місяць та у встановленому законодавством України місці,

при умові, що були всі законні підстави для їх виплат, а при виникненні об'єктивних причин невикплати не вжиті всі допустимі заходи для забезпечення цих виплат;

– ч. 2 ст. 175 КК, у якій пропонуємо доповнити після слова «внаслідок» слово «іншого» та після слова «коштів» текст «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах», що дозволить відмежувати нецільове використання відповідних коштів на потреби підприємства і на особисті безпосередньо корисливі;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування положень стосовно того, що суб'єктом зазначеного злочину доцільно було б вважати будь-якого керівника, який несе відповідальність за діяльність підприємства, установи або організації незалежно від форми власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію чи капітана будь-якого судна у разі покладення на нього таких обов'язків, чи фізичну особу – підприємця, або фізичну особу, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю;

– розуміння суб'єктивної сторони злочину безпідставна невикплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, що характеризується прямим умислом, при цьому винна особа усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій або бездіяльності та бажає їх вчинити, а саме безпідставно не здійснює відповідні захищені законодавством виплати більш як за один місяць, мотиви і мета зазначених умисних діянь можуть бути різними, на кваліфікацію вчиненого не впливають і для настання відповідальності значення не мають, а можуть бути лише враховані судом під час призначення певної міри покарання або при звільненні від дійсного відбування покарання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані положення, висновки та пропозиції, висвітлені в дисертації, певною мірою можуть бути враховані у:

– *правотворчості* – для вдосконалення окремих положень КК України, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за діяння, передбачене ст. 175 КК (листи з Комітетів Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 10.06.2016 р. № 04-18/12-1355 та з питань правової політики та правосуддя від 09.06.2016 р. № 04-29/15-2256);

– *правозастосовній діяльності* – пропозиції та рекомендації можуть бути використані для кваліфікації злочинів, передбачених статтями 175, 172, 173 КК;

– *науково-дослідній сфері* – стали основою для подальшої розробки теоретичних проблем кримінальної відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат;

– *навчальному процесі* – результати, висновки та рекомендації дослідження використовуються для викладання курсу «Кримінальне право України» та спецкурсу «Актуальні проблеми кваліфікації злочинів»: у ВНЗ «Національна академія управління» (акт впровадження від 12 вересня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дослідження. Результати і висновки дослідження доповідалися на засіданні теоретичного семінару кафедр юридичного факультету

ВНЗ «Національна академія управління», а також оприлюднені на 12 науково-практичних конференціях та круглих столах, у тому числі, 5 міжнародних та 7 загальноукраїнських: «Україна у стані перманентного вибору: духовно-культурні, соціально-економічні та політико-правові стратегії» (м. Київ, 2010 р.); «Актуальні проблеми юридичної науки – 2010» (м. Київ, 2010 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права» (м. Одеса, 2011 р.); «Актуальні питання захисту прав людини в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (м. Київ, 2011 р.); «Правова система України: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Одеса, 2012 р.); «Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності» (м. Київ, 2012 р.); «Правова система України: сучасний стан та способи подальшого розвитку» (м. Запоріжжя, 2012 р.); «Актуальні проблеми юридичної науки – 2012» (м. Київ, 2012 р.); «Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства» (м. Київ, 2013 р.); «Актуальні проблеми суспільних дисциплін» (м. Умань, 2015 р.); «Європа як культурно-історичний феномен: наддержава чи союз держав, супернація чи союз націй» (м. Умань, 2016 р.); «Актуальні дослідження суспільних наук» (м. Умань, 2016 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлено у 30 публікаціях, серед яких 13 – статті у наукових фахових виданнях, внесених до переліку МОН України, з них 10 – проіндексовано у міжнародних наукометричних каталогах і базах даних, одна стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 4 – в інших наукових виданнях, 12 – матеріали конференцій, круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 359 сторінок, з них основний текст дослідження – 181 сторінка. Список використаних джерел складається зі 401 найменування на 51 сторінці. Робота також містить 20 додатків на 117 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми та окреслено ступінь її розробленості; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації; окреслено структуру й обсяг роботи, надана інша інформація загального характеру про дисертацію.

Розділ 1 «Вихідні положення кримінальної відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат» складається із трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Теоретико-методологічні основи дослідження злочину не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат»* охарактеризовано ступінь розробленості теми з наступним обґрунтуванням невирішених проблем, що досліджуються у наступних розділах даної роботи;

обґрунтовується визначення системи методів наукового пізнання, застосовування яких зробило можливим досягнення окресленої мети і завдань цього дослідження. З'ясовано, що дослідження С.Я. Лиховою та В.В. Топчієвим, окремих проблем відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК хоча і мають значну наукову цінність, але не охоплюють, значну кількість питань, які виносяться нами на захист, а деякі проблеми, що досліджувалися ними носять фрагментарний характер, зокрема у витоках, історичному та зарубіжних аспектах, мають обмежений перелік питань, які потребують дослідження (нами було розроблено поняття аналізованого злочину, не досліджено соціально-правову обумовленість кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК, не проведено відмежування цього злочину від суміжних злочинів та аналогічного адміністративно-правового делікта, не здійснювалося порівняльно-правове дослідження злочину, передбаченого ст. 175 КК від аналогічних злочинів деяких зарубіжних держав тощо). Їх роботи, в основному ґрунтуються на законодавстві РФ та не розкривають специфіки і змісту злочину, передбаченого ст. 175 КК. Погляди цих науковців мають значні розбіжності щодо об'єкта, предмета злочину, щодо місця предмета злочину в складі злочину, щодо інших складоутворюючих ознак тощо.

Доведено, що теми дослідження автора і В.В. Топчія є різні: перша – ключовий термінологічний термін «кримінально-правове дослідження», спонукальним словом для подальшої роботи є «дослідження» – це наукова праця, в якій у нашому випадку ми ставимо своїм завданням ретельно ознайомитися, піддати науковому аналізу явище, передбачене ст. 175 КК як з позиції теорії, так і практики її інкримінування з метою усунення дійсних недоліків у її застосуванні та вироблення рекомендацій і пропозицій, спрямованих на удосконалення зазначеної норми; друга – зумовлюючим терміном є «кримінально-правова характеристика», що за тлумаченням ключового слова «характеристика» означає: опис, визначення істотних характеристик (особливостей), ознак кого-, чого-небудь або ж показники якості, стану і т. ін. Тут йдеться, що тема дослідження стосувалася визначення якостей, стану, опису, істотних характеристик (особливостей), ознак складу злочину, передбаченого ст. 175 КК, а отже їх праці не ґрунтуються на методологічних засадах дослідження, яке запропоновано нами виходячи із специфіки об'єкта та предмета наукового пошуку.

У підрозділі 1.2 *«Витоки, історія кримінальної відповідальності за невиплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат»* розкриваються особливості історичного розвитку законодавства українських земель у частині відповідальності за безпідставну невиплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, починаючи з X століття. У цьому контексті виділяються такі періоди витоків та розвитку кримінальної відповідальності за анансований нами злочин: 1) третій період X-XIV стст. (під назвою «Українська держава під управлінням князів»), де в статтях 59 та 60 Просторової Правди виявлено витоки відповідальності пана з виплати 60 кун штрафу за купу за зайво вилучений дохід тощо; 2) четвертий період (XIV ст. і до початку XVIII ст.) в історії має назву «Козацька ера», де у подібній ст. 7 Статуту Великого князівства Литовського 1529 року вираховувалися селянину 15-ть грошей

за рік, а жінці 10-ть грошей, але це не була кримінальна відповідальність; 3) п'ятий період (XVIII – кінець XIX стст.) дістав назву «Під імператорською владою». Для цього періоду характерна низка нормативно-правових актів, які слугували як витокami та генезою кримінальної відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати та інших виплат; 4) шостий період (охоплює кінець XIX – початок XX стст.). У цьому періоді в наступних редакціях Уложення про покарання кримінальні та виправні та Кримінальному Уложенні 1903 р., містяться норми, що стосуються досліджуваної проблеми; 5) сьомий період (охоплює початок XX ст. – 1991 р.). Він має назву «Україна в радянський період». У КК УСРР 1922 р. у ст. 132 під невикплатою заробітної плати розуміти порушення законів про працю і загального положенням про тариф, але прямого аналога ст. 175 КК не існувало. За ст. 121 КК УСРР 1927 р. видно, що норма була аналогічною і зі ст. 132 попереднього Кодексу. У КК УРСР 1960 р. ст. 133 КК мала загальний характер та відрізнялися відсутністю окремих норм за досліджуваний злочин, але у 2000 р. зміни такого характеру в цю статтю були внесені; 6) восьмий період (з 1991 року і до нашого часу), має назву «Україна – незалежна держава». У цей час має місце окрема ст. 175 КК, яка зазнала змін у 2009 р. та має сучасну редакцію.

У підрозділі 1.3 «Поняття і соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК України» зазначається, що поняття злочину, передбаченого ст. 175 КК і соціально-правової обумовленості такої кримінально-правової заборони як невикплат заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат раніше не підлягали з'ясуванню. З метою вдосконалення кримінального законодавства в означеній царині і практики його застосування з урахуванням аналізу об'єктивних та суб'єктивних його ознак запропоноване визначення цього злочину: «Під кримінально-правовим поняттям безпідставної невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат слід розуміти умисно заборонену КК України дію чи бездіяльність керівника підприємства, установи або організації незалежно від форм власності чи фізичну особу-підприємця, що посягає на встановлені у суспільстві відносини, які забезпечують умови з своєчасного та повного одержання громадянами зазначених гарантованих державою виплат, а саме, коли такі виплати нездійснені частково або повністю більш як за один місяць та у встановленому законодавством України місці». Крім того, автором з'ясовано, що чинниками кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК, є: соціально-кримінологічний; конституційної адекватності; нормативно-правовий; етичний; культурно-історичний; міжнародно-правовий та здійснена їх характеристика. Ці чинники переконують у необхідності збереження у карному законодавстві зазначеної норми.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика злочину невикплат заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки злочину невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат» доведено, що: по-перше, видовим об'єктом досліджуваного злочину є суспільні відносини щодо гарантування трудових, соціальних та інших особистих прав і свобод людини і

громадянина; по-друге, під безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 175 КК, слід розуміти суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат; по-третє, під предметом цього злочину, відповідно до запропонованих нами змін, доцільно було б вважати самостійну ознаку злочину невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом громадянам України, які мають на те право, у вигляді будь-яких коштів, дозволених для таких виплат законодавством України, що існує поряд із відповідно уточненим безпосереднім об'єктом, а саме, з суспільними відносинами, які забезпечують умови щодо своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом; по-четверте, відповідно до запропонованих нами змін ч. 1 ст. 175 КК, під потерпілим від цього злочину слід вважати будь-яку фізичну особу, яка має право на зазначені виплати та якій обов'язково завдається передбачена цією нормою майнова, а також в окремих випадках моральна чи фізична шкода, що полягає у безпідставній невиклаті відповідних коштів і яка є самостійною ознакою злочину невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат; по-п'яте, об'єктивна сторона цього злочину характеризується як бездіяльністю, так і активними діями, які мають місце у визначений спосіб, час, у певному місці, а саме, коли такі виплати безпідставно нездійснені частково або повністю більш як за один місяць та у встановленому законодавством України місці, при умові, що були всі законні підстави для їх виплат, а при виникненні об'єктивних причин невиклати, не вжиті всі допустимі заходи для забезпечення цих виплат.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки злочину невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат» аргументовано, що суб'єктом зазначеного злочину доцільно було б вважати будь-якого керівника, який несе відповідальність за діяльність підприємства, установи або організації незалежно від форми власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію чи фізичну особу – підприємця, або фізичну особу, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю. Встановлено, що суб'єктивна сторона такого злочину з формальним складом, як невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій або бездіяльності та бажає їх вчинити, а саме, безпідставно не здійснює відповідні захищені законодавством виплати більш як за один місяць. Мотиви і мета зазначених умисних діянь можуть бути різними, на кваліфікацію вчиненого не впливають і для настання відповідальності значення не мають, а можуть бути лише враховані судом під час призначення певної міри покарання або при звільненні від дійсного відбування покарання.

У підрозділі 2.3 «Кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого ст. 175 КК України» запропоновано, що під нецільовим використанням коштів, призначених для заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених законом виплат, слід розуміти їх використання на будь-які цілі, не пов'язані з вказаними виплатами. Для

уникнення однакового підходу у кваліфікації як за ч. 1, так і ч. 2, у ч. 2 розуміти їх використання на свої потреби, адже, як показує практика застосування ч. 1 при безпідставній невилплаті має місце також інше нецільове використання коштів, а саме – на потреби підприємства тощо. Обґрунтовується, що з метою недопущення порушення конституційних прав громадян за доцільне у ч. 2 ст. 175 КК доповнити після слова «внаслідок» слово «іншого» та після слова «коштів» текст «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах», що дозволить розмежувати нецільове використання відповідних коштів на потреби підприємства і на особисті безпосередньо корисливі, а також, що в інтересах суспільної безпеки та для зручності кваліфікації можна розглянути можливість доповнити статтю особливо кваліфікуючими ознаками такого змісту: «спричинило тяжкі наслідки», з відповідною санкцією, як тяжкий злочин.

Розділ 3 «Відмежування злочину, передбаченого ст. 175 КК України від суміжних злочинів та аналогічного адміністративного делікта і порівняльно-правове дослідження цього злочину з аналогічними злочинами деяких зарубіжних держав» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Відмежування злочину невилплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від суміжних злочинів та аналогічного адміністративного делікту» з'ясовано, що найбільш прийнятним є відмежування злочину, передбаченого ст. 175 КК, від суміжних злочинів та аналогічного адміністративно-правового делікта за внутрішніми розмежувальними ознаками (за об'єктом, предметом, потерпілим, об'єктивною стороною, суб'єктом і суб'єктивною стороною). Враховуючи, що суміжність відрізняється від конкуренції статей Особливої частини КК, доведено, що статті 172 та 173 КК можуть розглядатися як суміжні до статті 175 КК за умов, коли працівники офіційно неоформлені або заробітна плата не відображається у бухгалтерській звітності тощо, тобто при таких умовах вони не знаходяться у конкуренції і спеціальна норма при цьому не діє, а також вироблено алгоритм такого розмежування. Встановлено, що єдиною розмежувальною ознакою адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 41 КУпАП, і злочину, склад якого встановлено ст. 175 КК, є ознака об'єктивної сторони цього злочину – «більш як за один місяць» і не має значення, чи нездійснені відповідні виплати частково або повністю, чи не в повному обсязі.

У підрозділі 3.2 «Порівняльно-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 175 КК України та аналогічних злочинів за законодавством деяких зарубіжних держав» – наголошується, що порівняльно-правова характеристика аналізованого злочину з аналогічними злочинами деяких зарубіжних держав є корисною з такого погляду: 1) такі дослідження важливі для тлумачення ст. 175 КК України; 2) це необхідно для вдосконалення ст. 175 КК України. Здобувач пропонує використати положення ч. 3 ст. 145-1 КК РФ; п. а ч. 2, ч. 3 та ч. 4 ст. 214 КК Словаччини та ст. 159 КК Швейцарії, які містять таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони, як наслідок. Проведене дослідження знайдених аналогічних у закордонному законодавстві норм за ознаками складоутворюючих цих діянь дозволило виявити, як багато спільних та відмінних рис досліджуваних злочинів. Стверджується, що доповнення ст. 175 КК

України новими особливо кваліфікуючими ознаками буде доцільним, якщо нанесена шкода одній людині при відповідних не виплатах буде прив'язана до суми прожиткового мінімуму, оскільки при значних відповідних затримках суспільно небезпечні наслідки також будуть більшими.

ВИСНОВКИ

У **висновках** наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало у з'ясуванні питань кримінально-правового дослідження відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, та формуванні теоретичних положень і рекомендацій, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та практики. Основними науковими і практичними результатами є такі:

1. Методичні засади з'ясування питань кримінально-правової характеристики відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат повинні ґрунтуватися на специфіці об'єкта та предмета дослідження. Обґрунтовується необхідність використання діалектичного методу пізнання; історико-правового; порівняльно-правового; системно-структурного; діалектичної та математичної логіки, статистичного, герменевтичного, догматичного та соціологічного методу. Автором охарактеризовано ступінь розробленості проблематики.

2. Витоки діяння, відповідальності за яке передбачено ст. 175 КК, беруть початок з кінця XI – початок XX століть. У просторовій Руській Правді, що полягали у відповідальності за неотриманий дохід найманим працівником закупом. Писемні нормативно-правові джерела, починаючи з XI ст. свідчить про значну кількість інших витоків цієї проблеми, у різних історичних періодах та неоднорідну динаміку становлення норми, що передбачають кримінальну відповідальність, передусім за безпідставну не виплату заробітної плати у сучасному її розумінні. Використання історико-правового, компаративістського та інших методів дослідження дозволило усунути недоліки у ст. 175 КК.

3. На підставі запланованих нами змін до ст. 175 КК під злочином не виплата заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших соціальних виплат та допомог установлених законом слід розуміти умисну, заборонену КК України дію чи бездіяльність спеціального суб'єкта (будь-якого керівника, що несе відповідальність за діяльність підприємства, установи або організації незалежно від форм власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію чи капітана будь-якого судна у разі покладення на нього таких обов'язків, чи фізичної особи – підприємця або фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю), який посягає на суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного та повного одержання будь-якою фізичною особою, яка має право на зазначені гарантовані державою виплати у вигляді будь-яких коштів дозволених для таких виплат законодавством України, коли такі виплати нездійснені частково або повністю більш як за один місяць, в установленому законодавством України місці, при умові, що були всі

законні підстави для їх виплат, а при виникненні об'єктивних причин невиклат, не вжиті всі допустимі заходи для забезпечення цих виплат, при цьому потерпілій особі завдається майнова, а також в окремих випадках моральна чи фізична шкода, й так само, це діяння вчинено внаслідок нецільового використання коштів, призначених для виплати заробітної плати, стипендій, пенсій та інших встановлених законом виплат.

4. Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого чинною ст. 175 КК, є суспільні відносини, які забезпечують умови з своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

5. Предметом цього злочину, відповідно до запропонованих нами змін, слід вважати самостійну ознаку складу злочину безпідставної невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом громадянам України, які мають на те право, у вигляді будь-яких коштів дозволених для таких виплат законодавством України, що існує поряд із відповідно уточненим безпосереднім об'єктом, а саме: з суспільними відносинами, які забезпечують умови щодо своєчасного одержання громадянами таких гарантованих державою виплат, як заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом. Поняття «інші установлені законом виплати» (ч. 1 ст. 175 КК) має бути замінено на поняття «інші види соціальних виплат та допомоги установлені законом», як таке, що відповідає положенням абз. 1 та 3 ст. 46 Конституції України.

6. Об'єктивна сторона злочину безпідставної невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат характеризується як бездіяльністю, так і активними діями, які мають місце у визначений спосіб, час, у певному місці, а саме, коли такі виплати безпідставно нездійснені частково або повністю більш як за один місяць та у встановленому законодавством України місці, при умові, що були всі законні підстави для їх виплат, а при виникненні об'єктивних причин невиклати, не вжиті всі допустимі заходи для забезпечення цих виплат. Під нецільовим використанням коштів, призначених для заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених законом виплат, слід розуміти їх використання на будь-які цілі, не пов'язані з вказаними виплатами, а для кваліфікуючої ч. 2 ст. 175 КК, має бути їх використання на власні потреби, що дозволить розмежувати нецільове використання відповідних коштів на потреби підприємства і на особисті, безпосередньо корисливі.

7. Суб'єктом злочину, на підставі нашого дослідження потрібно вважати будь-якого керівника, який несе відповідальність за діяльність підприємства, установи або організації незалежно від форми власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію чи капітана будь-якого судна у разі покладення на нього таких обов'язків, чи фізичну особу – підприємця, або фізичну особу, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом, оскільки винна особа усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій або бездіяльності та бажає їх вчинити, а саме: безпідставно

не здійснює відповідні захищені законодавством виплати більш як за один місяць. Мотиви і мета зазначених умисних діянь можуть бути різними, на кваліфікацію вчиненого не впливають і для настання відповідальності значення не мають, а можуть бути лише враховані судом під час призначення певної міри покарання або при звільненні від дійсного відбування покарання.

8. Відмежування злочину, передбаченого ст. 175 КК від суміжних злочинів та аналогічного адміністративно-правового делікта і проведення порівняльно-правового дослідження задекларованого нами діяння від аналогічних злочинів за законодавством деяких зарубіжних держав дало можливість: відрізнити суміжність від конкуренції статей Особливої частини КК; виокремити розмежувальні ознаки; запропонувати вдосконалення чинного законодавства (ст. 175 КК).

9. На основі проведеного дослідження сформульовано:

1) нову частину ст. 265 КЗпП України такого змісту: «Притягнення до фінансової відповідальності зазначених у ч. 2 ст. 265 КЗпП України осіб за наявності відповідних підстав не звільняє їх від притягнення до матеріальної, дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності»;

2) викладення ст. 175 КК у новій редакції:

«Стаття 175. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом

1. Безпідставна невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом будь-якій фізичній особі, що має на це право, більш як за один місяць, вчинена умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності, а також іншого відособленого структурного підрозділу, що має відокремлену бухгалтерію, чи капітаном будь-якого судна у разі покладення на нього таких обов'язків, чи фізичною особою – підприємцем або фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність і використовує найману працю, -

карається ...

2. Те саме діяння, якщо воно було вчинене внаслідок іншого нецільового використання коштів з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, призначених для виплати заробітної плати, стипендії, пенсії та інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом, -

карається ...

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

карається ...

4. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею здійснено виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншого виду соціальних виплат та допомог установлених законом.

Примітка. Тяжкими наслідками у цій статті вважається завдана одній особі сукупна матеріальна шкода (заборгованість), яка у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, внесених до оновленого переліку фахових видань з юридичних дисциплін МОН України:

1. Олейнічук О.М. Кримінально-правове визначення об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Вип. 19. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2012. С. 84-87.
2. Олейнічук О.М. Перші витоки кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 175 Кримінального кодексу України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 4(138). С. 104-111. Загальнодержавне науково-практичне фахове видання.
3. Олейнічук О.М. Суб'єкт складу злочину, передбаченого статтею 175 КК України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 1 (147). С. 130-136. Загальнодержавне науково-практичне фахове видання.

Наукові статті у фаховому виданні, що зареєстровано та проіндексовано у міжнародних наукометричних каталогах і базах даних:

4. Олейнічук О.М. Кримінально-правове визначення предмета злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Юридична наука. 2014. № 9. С. 65-76.
5. Олейнічук О.М. Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Юридична наука. 2014. № 10. С. 62-73.
6. Олейнічук О.М. Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Юридична наука. 2015. № 1. С. 72-80.
7. Олейнічук О.М. Кваліфікуючі ознаки складу злочину безпідставної не виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Юридична наука. 2015. № 4. С. 84-94.
8. Олейнічук О.М. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України, від аналогічного адміністративного делікту. Юридична наука. 2015. № 11. С. 165-171.
9. Олейнічук О.М. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України, від суміжних складів злочину. Юридична наука. 2015. № 12. С. 95-109.
10. Олейнічук О.М. Шляхи вдосконалення складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Юридична наука. 2016. № 4. С. 114-125.
11. Олейнічук О.М. Соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (принципи криміналізації та декриміналізації). Юридична наука. 2016. № 10. С. 134-146.
12. Олейнічук О.М. Аналіз чинників соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Юридична наука. 2016. № 11. С. 57-72.
13. Олейнічук О.М. Аналіз законодавства України щодо розкриття ознак окремих складів злочинів бланкетної норми, передбаченої статтею 175 КК України. Юридична наука. 2017. № 6. С. 21-41.

Статті у зарубіжних наукових виданнях:

14. Oleksiy Oleinichuk, Topicality of research of the Criminal Liability under Article 175 of the Criminal Code of Ukraine. Rozdroża. Polsko-ukraiński dyskurs humanistyczny, red. R. Dymczyk, I. Krywoszeja, N. Morawiec, Poznań-Humań-Częstochowa, 2013, ss. 311, s. 199-196.

Статті в інших виданнях:

15. Олейнічук О.М. Історичні передумови розвитку на території України кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК України (XIV – початок XVIII століття). Юридична наука. 2011. № 4-5. С. 150-158.
16. Олейнічук О.М. Кримінальна відповідальність за злочин, передбачений статтею 175 КК України : історична ретроспектива (XVIII – початок XX століття). Юридична наука. 2012. № 1. С. 129-136.
17. Олейнічук О.М. Сьомий та восьмий періоди розвитку українського суспільства та державності (початок XX ст. – наш час) у контексті кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 175 КК України. Юридична наука. 2012. № 11. С. 73-81.
18. Олейнічук О.М. Генезис тисячолітньої історії витоків кримінальної відповідальності за невивплату заробітної плати на території сучасної України. Юридична наука. 2013. № 2. С. 86-94.

Публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів:

19. Олейнічук О.М. Невивплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат як аморальне явище. Україна у стані перманентного вибору : духовно-культурні, соціально-економічні та політико-правові стратегії : Матеріали X ювілейної науково-практичної конференції. – Київ : Національна академія управління, 2011. С. 239-241.
20. Олейнічук О.М. Історичний аспект кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 175 Кримінального кодексу України. Актуальні проблеми юридичної науки – 2010 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми юридичної науки – 2010»], (Київ, 26 листоп. 2010 р.) / За заг. ред. В.К. Матвійчука, Ю.В. Нікітіна, Н.Б. Болотіної / У 2-х частинах. Частина 2. Київ : Національна академія управління, 2011. С. 316-321.
21. Олейнічук О.М. Кримінальна відповідальність за злочин, передбачений статтею 175 КК України : узагальнення витоків в історичному контексті. Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету. (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). Одеса : Фенікс 2011. С. 208-211.
22. Олейнічук О.М. Невивплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Актуальні питання захисту прав людини в контексті

- Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Тези доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. «Актуальні питання захисту прав людини в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». (Київ, 4 листоп. 2011 р.). – Київ : Часопис Академії адвокатури України, 2011. № 13(4). С. 30-31. Електронне наукове фахове видання України.
23. Олейнічук О.М. Аналіз кримінального законодавства української РСР у контексті статті 175 КК України. Правова система України : сучасний стан та перспективи розвитку : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції – (м. Одеса, Україна, 10-11 лютого 2012 р.). Одеса : у 3-х частинах. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2012. ч. 3. С. 94-96.
24. Олейнічук О.М. Кримінально-правове визначення суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Особистість, суспільство, держава : розуміння свободи і відповідальності : Матеріали XII науково-практичної конференції. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2012. С. 247-249.
25. Олейнічук О.М. Поняття і суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Правова система України : сучасний стан та способи подальшого розвитку : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Запоріжжя, 28-29 липня 2012 р.). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2012. С. 90-93.
26. Олейнічук О.М. Проблема визначення об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Актуальні проблеми юридичної науки – 2012 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. «Актуальні проблеми юридичної науки-2012». (Київ, 14 грудня 2012 р.) / За заг. ред. В.К. Матвійчука, Ю.В. Нікітіна, М.І. Карпенка. – Київ, 2013. С. 419-423.
27. Олейнічук О.М. Європейські механізми захисту, що діють на території України щодо невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства : Матеріали XIII науково-практичної конференції. – Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2013. С. 238-240.
28. Олейнічук О.М. Потерпілий як компонент структурної (складової) частини (елемента) об'єкта злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Актуальні проблеми суспільних дисциплін : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 березня 2015 року. – Умань : ПП Жовтий, 2015. С. 104-112.
29. Олейнічук О. М. Громадянське суспільство як основа гарантування виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Актуальні дослідження суспільних наук : Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції 24 березня 2016 року. – Умань : ПП Жовтий, 2016. С. 73-82.
30. Олейнічук О.М. Кримінальне порівняння злочинів європейських та окремих азійських країн з аналогічним злочином, передбаченим ст. 175 КК України. Європа як культурно-історичний феномен : наддержава чи союз держав, супернація чи союз націй : Матеріали Всеукраїнського круглого столу 14 квітня 2016 року. – Умань : ПП Жовтий, 2016. С. 86-95.

АНОТАЦІЯ

Олейнічук О.М. Кримінально-правове дослідження відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Вищий навчальний заклад «Національна академія управління», Київ, 2017.

Дисертаційна робота є всебічним комплексним і системним розробленням проблем кримінально-правового дослідження відповідальності за безпідставну невикплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

У результаті здійсненого наукового аналізу теоретичного стану проблеми, її законодавчого регулювання та практики застосування чинного законодавства надано важливі для юридичної науки пропозиції, сформульовано нові положення й висновки.

У ході дослідження знайдено в Короткій редакції Руської Правди, час створення якої відносять до 60-70 р. XI ст. і яку більшість дослідників пов'язують з Києвом – першу законодавчо закріплену згадку про гарантоване право на отримання винагороди за працю певних категорій працівників та у Просторовій (Розширеній) Правді, кінця XI – початку XII ст., перші витoki кримінальної відповідальності за не отриманий дохід найманим працівником (закупом). Також виявлено велику кількість інших витоків відповідної кримінальної відповідальності у різних історичних періодах та проведено аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак знайдених складів злочинів. Дослідження цих ознак у контексті історичного розвитку дозволило показати неоднорідну динаміку становлення досліджуваної норми.

У дисертаційній роботі запропоновано нове поняття кримінально-правової безпідставної невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших видів соціальних виплат та допомог установлених законом; досліджено чинники соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 175 КК України, які переконують у необхідності збереження у чинному кримінальному законодавстві зазначеної норми та визначають подальші напрямки її удосконалення; визначено родовий, видовий і безпосередній об'єкти злочину невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат; розкрито проблему предмета цього діяння та потерпілого з урахуванням сучасних досягнень вітчизняної та зарубіжної науки кримінального права; проаналізовано обов'язкові ознаки об'єктивної сторони вказаного злочину; з'ясовано коло осіб, які можуть бути суб'єктами вказаного злочину, досліджено ознаки суб'єкта діяння, передбаченого ст. 175 КК України; проаналізовано ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону складу досліджуваного злочину, визначено можливі форми та види вини; здійснено комплексний аналіз сучасного законодавства України щодо розкриття суттєвих ознак окремих складів злочинів у

ст. 175 КК України з бланкетними диспозиціями, що будуть важливими як для кваліфікації за досліджуваною нами статтею, так і для її удосконалення; розкрито й досліджено кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину невиклата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат; визначено співвідношення діяння, передбаченого ст. 175 КК України, з іншими суміжними складами злочинів та аналогічного адміністративно-правового делікту, передбаченого ч. 1 ст. 41 КУпАП; досліджено особливості кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 175 КК, і за аналогічні злочини, передбачені законодавством деяких зарубіжних держав, а також з'ясовано доцільність запозичення положень останніх; сформульовано рекомендації та пропозиції щодо удосконалення ст. 175 КК України, спрямовані на підвищення ефективності кримінально-правової протидії безпідставній невиклаті заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, а також ст. 265 КЗпП України.

Отже, зазначені вище одержані результати дослідження мають практичне значення у правотворчості, у науково-дослідній сфері та навчальному процесі.

***Ключові слова:** склад злочину, невиклати, заробітна плата, стипендія, пенсія, інші установлені законом виплати, соціальні виплати та допомоги.*

АННОТАЦИЯ

Олейничук А.Н. Уголовно-правовое исследование ответственности за безосновательную невыплату заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата юридических наук (доктора философии) за специальностью 12.00.08 «криминальное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – Право). – Высшее учебное заведение «Национальная академия управления», Киев, 2017.

Диссертационная работа является всесторонней комплексной и системной разработкой проблем уголовно-правового исследования ответственности за безосновательную невыплату заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат.

В результате осуществленного научного анализа теоретического состояния проблемы, его законодательного регулирования и практики применения действующего законодательства даны важные для юридической науки предложения, сформулированы новые положения и выводы.

В ходе исследования найдено в Краткой редакции Русской Правды, время создания которой относят к 60-70 г. XI ст. и которую большинство исследователей связывают с Киевом – первое законодательно закрепленное упоминание про гарантированное право на получение вознаграждения за работу определенных категорий работников и в Пространной (Расширенной) Правде, конца XI – начала XII ст., первые истоки уголовной ответственности за не полученный доход нанимаемым работником (закупом). Также выявлено большое количество других

истоков соответствующей уголовной ответственности в разных исторических периодах и проведен анализ объективных и субъективных признаков найденных составов преступлений. Исследование этих признаков в контексте исторического развития позволило показать неоднородную динамику становления исследуемой нормы.

В диссертационной работе предложено новое понятие уголовно-правовой безосновательной невыплаты заработной платы, стипендии, пенсии или других видов социальных выплат и пособий установленных законом; исследованы факторы социально-правовой обусловленности уголовно-правового запрета, предусмотренного ст. 175 УК Украины, которые убеждают в необходимости сохранения в действующем уголовном законодательстве указанной нормы и определяют дальнейшие направления ее усовершенствования; определены родительный, видовой и непосредственный объекты преступления невыплаты заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат; раскрыта проблема предмета этого действия и потерпевшего с учетом современных достижений отечественной и зарубежной науки криминального права; проанализированы обязательные признаки объективной стороны указанного преступления; выяснен круг лиц, которые могут быть субъектами указанного преступления, исследовано признаки субъекта действия, предусмотренного ст. 175 УК Украины; проанализировано признаки, которые характеризуют субъективную сторону состава исследуемого преступления, определены возможные формы и виды вины; осуществлен комплексный анализ современного законодательства Украины относительно раскрытия существенных признаков отдельных составов преступлений в ст. 175 УК Украины с бланкетными диспозициями, которые будут важными как для квалификации за исследуемой нами статьей, так и для ее усовершенствования; раскрыты и исследованы квалифицирующие и особенно квалифицирующие признаки преступления невыплата заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат; определены соотношения действия, предусмотренного ст. 175 УК Украины, с другими сопредельными составами преступлений и аналогичного административно-правового деликта, предусмотренного ч. 1 ст. 41 КУпАП; исследованы особенности уголовной ответственности за действие, предусмотренные ст. 175 УК, и за аналогичные преступления, предусмотренные законодательством некоторых зарубежных государств, а также выяснена целесообразность заимствования положений последних; сформулированы рекомендации и предложения относительно усовершенствования ст. 175 УК Украины, направленные на повышение эффективности уголовно-правового противодействия безосновательной невыплате заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат, а также ст. 265 КЗоТ Украины.

Итак, указанные выше полученные результаты исследования имеют практическое значение в правотворчестве, в научно-исследовательской сфере и учебном процессе.

Ключевые слова: состав преступления, невыплаты, заработная плата, стипендия, пенсия, другие установленные законом выплаты, социальные выплаты и пособия.

SUMMARY

Oleinichuk O.M. Criminal Law Research of the Liability for Unreasonable Non-Payment of Salary, Stipend, Pension and Other Payments Established by Law. – Qualification academic paper manuscript copyright.

A thesis submitted for the degree of Candidate of Law Sciences (Doctor of Philosophy) in speciality 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). Higher educational institution. «National Academy of Management», – Kyiv, 2017.

The theses is a comprehensive complex and systemic investigation of the problems of criminal law research of the responsibility for unreasonable non-payment of salary, stipend, pension and other payments established by law.

The performed scientific analysis of the theoretical state of the problem, its legal regulation and the practice of the enforcement of the current legislation has resulted in suggestions significant for legal science as well as new provisions and conclusions.

In the course of the research in the Concise Edition of the Russian Truth (Ruska Pravda) dated from the 60s-70s of the 11th century which is related to Kyiv the first legal mentioning of the guaranteed right to receive remuneration for work of certain categories of employees was found. In the Enlarged Truth (Extensive Truth) for the first time criminal liability for such non-payment was entrenched. A large number of other liabilities in different historical periods have been uncovered and the analysis of the objective and subjective elements essential to actus reus have been conducted. The study of such elements made it possible to reveal the nonhomogeneous dynamics of the establishment of the regulations under study.

The thesis suggests a new notion for criminal unreasonable non-payment of salary, stipend, pension and other kinds of social payments and benefits established by law; the factors of social legal stipulation of statutory prohibition under article 175 of the Criminal Code of Ukraine that promote the idea of the further preservation of the mentioned regulations in the current law and determine the guidelines for their improvement have been investigated. The types, kinds and objects of the offence of non-payment of salary, stipend, pension and other payments imposed by law have been determined; the problem of the subject of this act and the victim with the consideration of the current achievements of the national and foreign criminal law has been uncovered; the obligatory signs of the objective side have been analyzed; a circle of individuals who may be subjects of the above-mentioned offence has been specified; the signs of a committer of the crime under article 175 of the Criminal Code of Ukraine have been investigated; the signs that characterize the subjective side of the investigated actus reus have been analyzed; possible forms and kinds of guilt have been determined; a complex analysis of the current legislation of Ukraine pertaining to essential signs of certain actus reus under article 175 of the Criminal Code with blanket disposition being important for both qualification according to the article investigated and its improvement have been conducted; aggravation-aggregate terms of the offence of non-payment of salary, stipend, pension and other payments imposed by law have been revealed and studied; the correlation of the offense under article 175 of the Criminal Code of Ukraine with other neighboring actus

reus and the analogical administrative law delict provided by clause 1 of article 41 of the Code of Administrative Offences has been determined; the peculiarities of the criminal liability for offenses stipulated in article 175 of the Criminal Code and for analogical crimes stipulated by the legislation of some foreign countries have been investigated; the appropriateness of borrowing of the latter has been clarified; recommendations for improvements to article 175 of the Criminal Code of Ukraine aimed at higher effectiveness of legal opposition to unreasonable non-payment of salaries, stipends, pensions and other payments established by law as well as article 265 of Labour Code of Ukraine have been suggested.

All things considered, the above-mentioned outcomes of the research have a practical significance for legal innovation, legal science, and legal education.

Key words: *actus reus, non-payment, salary, stipend, pension, other payments established by law, social payments and benefits.*

Підписано до друку 23.02.2018 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк, арк. 0,90

Тираж 110 прим. Замовлення № 507

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavi008@gmail.com